

УДК 374.091-051:745/749

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ГУРТКА ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Липовецька Є. Ю.

У статті розкривається один із важливих напрямів позашкільної діяльності – гурткова робота з декоративно-прикладного мистецтва. Створення етнокультурного простору гурткової роботи – важливе завдання сучасної педагогіки, що обумовлене кардинальними змінами, які відбуваються у всіх сферах життя. Ці зміни формують як зовнішнє середовище, що оточує сучасну людину, так і її внутрішній духовний світ. Вивчення морфології декоративно-прикладного мистецтва дозволяє з нових позицій подивитися на звичні речі, що оточують людину, зрозуміти їхню красу і значення етнокультурного середовища для майбутніх інновацій в освіті.

Автор розкриває особливості роботи керівника гуртка декоративно-прикладного мистецтва, в якому реалізується зміст позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку. Зазначено, що діяльність керівника гуртка є специфічним видом педагогічної діяльності, функціональними компонентами якої є: конструктивний, організаційний, комунікативний, дослідницький, креативно-розвивальний та рефлексивний компоненти. Обґрунтовано, що, організовуючи роботу гуртка декоративно-прикладного мистецтва, керівник має дотримуватись певних принципів.

Ключові слова: позашкільна освіта, декоративно-прикладне мистецтво, керівник гуртка, функціональні компоненти та принципи діяльності керівника гуртка декоративно-прикладного мистецтва.

В статье раскрывается один из важных направлений внешкольной деятельности – кружка декоративно-прикладного искусства. Создание этнокультурного пространства кружковой работы – важная задача современной педагогики, обусловлено кардинальными изменениями, которые происходят во всех сферах жизни. Эти изменения формируют как внешняя среда, окружающая современного человека, так и его внутренний духовный мир.

Автор раскрывает особенности работы руководителя кружка декоративно-прикладного искусства, в котором реализуется содержание внешкольного образования художественно-эстетического направления. Отмечено, что деятельность руководителя кружка является специфическим видом педагогической деятельности, функциональными компонентами которой являются: конструктивный, организационный, коммуникативный, исследовательский, креативно-развивающий и рефлексивный компоненты.

Ключевые слова: внешкольное образование, декоративно-прикладное искусство, руководитель кружка, функциональные компоненты и принципы деятельности руководителя кружка декоративно-прикладного искусства.

The article discusses one of the important directions of extracurricular activities, namely Arts and Crafts Club. Creating ethnocultural environment of a club is an important task for modern pedagogy, which is triggered by fundamental changes that occur in most spheres of life. These changes form as an external environment surrounding the modern individual, and their spiritual world. The study of arts and crafts morphology makes it possible to regard the familiar phenomena from the new perspectives, to understand their beauty and the importance of the ethnocultural environment for future innovations in education.

The author reveals the peculiarities of the work of the director of an and crafts club in which the content of extracurricular education of the artistic and aesthetic direction is realized. It is noted that the activity of the director of an arts and crafts club is a specific kind of pedagogical activity, the functional components of which are constructive, organizational, communicative, research, creativity developing and reflexive components. It is substantiated that while organizing the work of an arts and crafts club,

the director must adhere to certain principles.

Key words: extracurricular activity, arts and crafts, director of the club, functional components and principles of activity of the director of an arts and crafts club.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку системи освіти України позашкільна освіта є однією з важливих складових системи безперервної освіти, сприятливим соціокультурним середовищем для проведення різнопланової виховної роботи, націленої на розвиток творчих здібностей дітей та молоді, задоволення їх різнобічних інтересів, формування позитивного ставлення до національних і загальнолюдських культурних цінностей. Повне розкриття творчого й інтелектуального потенціалу особистості залежить від характеру і спрямованості педагогічного процесу, педагогічного середовища та педагогічних умов. Важлива роль у реалізації окреслених завдань належить педагогам позашкільних навчальних закладів, які мають володіти глибокими знаннями із теорії та методики позашкільної освіти й виховання, інноваційними технологіями, інтерактивними формами й методами організації дозвіллевої діяльності, сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Своєчасність і доцільність дослідження означеної проблеми також зумовлена необхідністю розв'язання протиріч між:

- розвитком системи позашкільної освіти, діяльністю позашкільних навчальних закладів і недостатнім кадровим забезпеченням;
- соціально-педагогічною значущістю системи позашкільної освіти та недостатньою розробкою концептуальних підходів до визначення змісту діяльності керівника гуртка позашкільного навчального закладу;
- вимогами, що висувуються до особистості і діяльності керівника гуртка і відсутністю системної підготовки педагогічних працівників до гурткової роботи у позашкільних навчальних закладах;
- типовою системою підготовки педагогічних працівників позашкільної освіти та індивідуально-творчим характером діяльності керівника гуртка з декоративно-прикладного мистецтва;
- сучасними вимогами до рівня розвитку професійної компетентності керівника гуртка позашкільного навчального закладу та обґрунтуванням науково-методичної моделі підвищення кваліфікації керівників гуртків позашкільних навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у наукове обґрунтування теоретико-методологічних основ позашкільної освіти зробили О. Биковська, В. Вербицький, Т. Гавлітіна, Л. Ковбасенко, О. Литовченко, Р. Науменко, Т. Суценок та ін. Вони довели, що позашкільна діяльність має значний соціально-педагогічний потенціал з точки зору соціалізації особистості, розвитку творчих здібностей і кращих моральних якостей людини.

Окремі питання декоративно-прикладного мистецтва неодноразово знаходили своє відображення у працях науковців. Зокрема, Є. Антонович, К. Духанін обґрунтували підходи до класифікації видів декоративно-прикладного мистецтва; О. Рудницька, М. Каган, Р. Захарчук-Чугай охарактеризували функції декоративно-прикладного мистецтва.

Метою статті є висвітлення найбільш важливих аспектів діяльності керівника гуртка декоративно-прикладного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Позашкільна освіта дає можливість гнучко реагувати на запити й потреби, які в сучасній молоді швидко змінюються, й оволодівати саме тими знаннями та вміннями, які є актуальними в даний час, не чекаючи, доки відповідні теми з'являться в типових навчальних програмах. Однією з важливих ланок у системі позашкільної освіти є декоративно-прикладне мистецтво, яке є необхідною платформою для розвитку творчих здібностей дітей та їх активної діяльності, що створить основу для розвитку генетично закладених якостей, їх удосконалення, формування й розвитку нових.

Робота керівника гуртка позашкільного закладу є специфічним видом педагогічної праці, що має певні особливості:

- організація навчально-виховного процесу в колективі, який є неформальним об'єднанням на засадах вільного вибору, на ґрунті творчої взаємодії;
- створення у творчому об'єднанні атмосфери співробітництва;
- рефлексивний тип керівництва, згідно з яким керівник гуртка вбачає в дитині активного суб'єкта навчання, розвиває її здібності управління власною діяльністю;
- максимальне задоволення особистих інтересів і потреб учнів;
- відсутність жорсткого контролю за рівнем засвоєння навчального матеріалу тощо.

За переконанням Т. Суцєнко, діяльність керівника гуртка буде ефективною при дотриманні наступних умов: надання учням права вибору навчальної діяльності при вільній і відкритій організації навчання; спільне прийняття педагогом і вихованцями рішень, пов'язаних із визначенням обсягу навчальної роботи; організація навчання як процесу відкриття під час розв'язання реальних життєвих ситуацій [4, с. 112].

У низці досліджень доведено, що в роботі гуртків створено найбільш сприятливі умови щодо розвитку потенціалу особистості, її задатків та здібностей. Зокрема, виховний потенціал зумовлений такими факторами й обставинами: особливі відносини, що найкраще залучають кожну дитину до активної перетворювальної діяльності; гарантія і забезпечення можливості практичного здійснення розвитку творчих інтересів і здібностей; вільне обирання будь-якого виду діяльності; наявність технологій виховання всебічно розвиненої гармонійної особистості, створення такого типу відносин, за якими сама особистість прагне максимальної реалізації сил і здібностей.

Зміст діяльності керівника гуртка декоративно-прикладного мистецтва різноманітний і включає перелік функціональних компонентів, які базуються на відповідних здібностях та вміннях. На основі аналізу праць науковців ми виділили такі компоненти: конструктивний, організаційний, комунікативний, дослідницький, креативно-розвивальний та рефлексивний.

Конструктивний компонент включає розробку річних і місячних планів виховної роботи, програми гуртка декоративно-прикладної творчості. Основним нормативно-управлінським документом, що відображає план і зміст діяльності керівника гуртка декоративно-прикладного мистецтва, містить основні цілі і завдання педагогічної діяльності, засоби, методи, технології їх реалізації, є освітня програма педагога. У програмі визначаються також склад елементів змісту, що підлягають засвоєнню дітьми; логічна послідовність засвоєння матеріалу, основні форми і методи навчання дітей; рівні засвоєння елементів змісту, об'єкти контролю і критерії оцінки.

Організаційний компонент передбачає залучення особистості до цілісного-образного пізнання світу шляхом поєднання змістово-інтелектуальних і емоційно-почуттєвих характеристик сприймання з метою забезпечення його цілісності; зміщення пріоритетів мистецького навчання з опанування художньо-технічних прийомів на цілісне охоплення духовної сутності естетичних образів. Даний компонент обумовлений умінням керівника методично грамотно вибудувати свою роботу і конструювати види діяльності учнів (фронтальні, групові, індивідуальні).

Мотиваційний компонент полягає в тому, що залучення дітей до декоративно-прикладного мистецтва допомагає особистості самовизначитись, сформулювати життєві установки, виробити певне ставлення до тих чи інших подій. Провідним засобом педагога при цьому має стати "не лише опосередковане, психологічно ненав'язливе залучення дитини до сприйняття глибинного змісту твору, але й створення умов для вільного, нічим не обмеженого перебігу процесів художньої рефлексії, спрямованої передусім на "внутрішнє Я", на зіставлення власної Я-концепції із художньо-оцінним ставленням до мистецьких образів, становлення суб'єктної життєвої позиції у контексті сприймання і оцінки змістових координат художніх явищ" [2].

Комунікативний компонент відображається здібностями керівника до спілкування з дітьми, вміннями знаходити правильні підходи до дітей та учнівської молоді, встановлення педагогічно доцільних взаємовідносин. Спілкування повинно перетворитися на творчий, особистісно-мотивований процес.

Дослідницький компонент спрямований на постійну роботу керівника гуртка в напрямі підвищення культурно-освітнього рівня вихованців. Мистецьке навчання дітей не повинно зводитись лише до розвитку у них художньо-технічних прийомів (формування відчуття кольору, пальцевої техніки тощо), не обмежуватись абстрагованим повідомленням біографічних відомостей даних з життя митця, можливо, і цікавих, але таких, що не мають безпосереднього ставлення до усвідомлення сутності його творчості. Педагог має спонукати вихованців до усвідомлення мистецького твору як художнього відтворення життя [2].

Креативно-розвивальний компонент передбачає активізацію творчих підходів особистості до життєдіяльності, тобто реалізація впливу декоративно-прикладного мистецтва на розвиток дитини в творчому напрямі має відбуватися і в ході сприймання мистецтва, і під час інтерпретації художніх образів, і безпосередньо у художньо-творчому процесі. Даний компонент полягає у застосуванні таких творчих завдань, які б мали розвивальний ефект, були б особистісно мотивовані, сприяли б формуванню в учнів духовних цінностей, активізації їх потенційних можливостей, актуалізували почуття та емоції дітей.

Рефлексивний компонент містить вміння аналізувати результати особистої діяльності, досвід колег та результати діяльності учнів; виявляти позитивні сторони і недоліки; порівнювати досягнуті результати з поставленими цілями і завданнями [1; 3].

Організуючи роботу гуртка декоративно-прикладного мистецтва, керівник має дотримуватись наступних принципів:

1. *Принцип орієнтації на художньо-естетичні смаки та потреби учнів.* Нині художньо-естетичні смаки та потреби дітей формуються не лише на заняттях, але і поза ними, під стихійним впливом масової культури. Тому діти часто віддають перевагу тим явищам у мистецтві, які відповідають їхнім смакам та інтересам. Саме це потрібно враховувати керівникові гуртка та використовувати у своїй виховній роботі.

2. *Принцип послідовності в формуванні естетичних ідеалів, смаків, уподобань в активній творчій діяльності.* Естетичні смаки, уподобання та ідеали формуються в естетично-творчій діяльності на основі естетичних знань, суджень, оціночних порівнянь. Формування цих знань, суджень залежить від мотивації діяльності, яка виражається у формі естетичних переживань, прагнень.

3. *Принцип ситуативної єдності* передбачає поєднання духовності з історією та культурою українського народу, українськими традиціями та звичаями, які забезпечують духовну спільність, наступність і спадкоємність поколінь.

4. *Принцип диференційованого підходу у навчанні* – це система дидактичних засобів, які дозволяють по-різному організувати процес навчання різних категорій учнів відповідно до їхніх потенціальних можливостей, групових та індивідуальних особливостей, з урахуванням змісту та мети навчання.

5. *Принцип опори на творчий досвід дитини.* Як відомо, досвід спілкування особистості із різними видами мистецтва не обмежується заняттями предметів художнього циклу і творчий досвід не є прямим наслідком засвоєння певної суми знань, адаптації до усталених естетичних норм. Це має враховувати керівник, який із успіхом може використовувати знання, набуті дитиною в інших соціальних інститутах, формуючи в них естетичне мислення, пов'язане із розвитком уявлень про мистецтво [5].

6. *Принцип інтеграції*, в основі якого – поєднання української та загальнолюдської культури, що передбачає забезпечення передумов для формування духовності особистості на національному ґрунті, її відкритості для інших культур, ідей та цінностей. Лише така особистість здатна зберігати національну ідентичність, бо усвідомлює національну культуру як невід'ємну складову світової культури.

7. *Принцип гнучкості* полягає в забезпеченні гнучкості побудови індивідуалізованого змісту навчання і простоти вибору: учень вибирає напрям і відповідно темп засвоєння. За вихідною діагностикою знань створюють структуру змісту навчального матеріалу. Після досягнення визначеної цілі потрібен контроль і самоконтроль.

8. *Принцип комплексності*, що передбачає соціально-педагогічно-діагностичне вивчення особистості учня з метою виявлення його духовно-креативного потенціалу та чинників, які деструктують духовну сферу особистості.

9. *Принцип креативної міжособистісної взаємодії*, який передбачає актуалізацію творчого потенціалу дітей у різних видах творчої діяльності. Завдання керівника гуртка полягає в створенні психологічного клімату, який обмежує конкуренцію і перетворює її на співробітництво, де кожен прагне поводитися себе так, щоб, виражаючи свою індивідуальність, відповідати очікуванням групи і прагнути до досягнення загальних цілей спільної діяльності. Завдяки активованій свідомості учень стає здатним до оригінальних особистісних виявів, зокрема до подолання стереотипів та продукування оригінальних ідей, перебудови ціннісної сфери та трансформування знань і досвіду.

10. *Принцип відкритості мистецьким новаціям у навчанні* означає розвивати в дитині вміння не тільки засвоювати емоційно-художній досвід, відтворений у декоративно-прикладному мистецтві, але й виробляти особисту позицію щодо оцінювання результатів естетичної діяльності митців.

Висновки. Таким чином, специфіка побудови змісту діяльності керівника гуртка декоративно-прикладного мистецтва та його оновлення з урахуванням функцій професійної діяльності налаштована на мистецький розвиток особистості та пізнання художньої творчості, покликана навчити і виховати молодь, яка б вільно орієнтувалася в культурному-мистецькому середовищі сьогодення, професійно аналізувала твори декоративно-прикладного мистецтва, творчо удосконалювала їх специфіку до вимог часу.

Література

1. Голованов В. П. Методика и технология работы педагога дополнительного образования: учеб. пособие для студ. учреждений сред. проф. образования. Москва: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. 239 с.
2. Григоренко В. Є. Роль художньо-естетичного потенціалу декоративно-ужиткового мистецтва у формуванні підростаючої особистості. *Economics, management, law: challenges and prospects: collection of scientific articles*. New Delhi, India: Discovery Publishing House Pvt. Ltd., 2016. P. 195–201.
3. Свінцицька Н. М. Формування готовності майбутніх учителів трудового навчання до роботи в гуртках декоративно-прикладної творчості: змістовий компонент підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 50 (103). С. 239–249.
4. Сущенко Т. И. Основы внешкольной педагогики. Минск, 2000. 220 с.
5. Чихурський А. Комплексне використання мистецтв у процесі естетичного виховання молодших школярів. *Початкова школа: наук.-метод. журнал*. 2008. № 1. С. 43–45.